

زهرا طبعی خبرنگار گروه نقد روز

سال ۱۴۰۴ برای سیاست خارجی ایران سالی مهم و تعیین‌کننده به‌شمار می‌رود. نیمه اول سال جدید، سرنوشت پرونده هسته‌ای ایران مشخص خواهد شد و تصمیم‌گیری درمورد فعال‌سازی مکانیسم ماشه به مرحله نهایی خواهد رسید. موضوع مهم دیگری که در

ساسان کریمی، کارشناس روابط بین‌الملل اسنپ‌ک و مواجهه با فشار حداکثری آمریکا را اصلی‌ترین مسائل پیش روی جمهوری اسلامی در سال پیش‌رو می‌داند و معتقد است که باید برای عبور از آن طرح‌های جامعی تنظیم کرد. او اولویت‌های سیاست خارجی را هم در اروپا و استفاده از قالب برجام تعریف می‌کند.

ساسان کریمی: ارتباط با اروپا و آژانس اولویت سیاست خارجی در ۱۴۰۴

ساسان کریمی، کارشناس روابط بین‌الملل اسنپ‌ک و مواجهه با فشار حداکثری آمریکا را اصلی‌ترین مسائل پیش روی جمهوری اسلامی در سال پیش‌رو می‌داند و معتقد است که باید برای عبور از آن طرح‌های جامعی تنظیم کرد. او اولویت‌های سیاست خارجی را هم در اروپا و استفاده از قالب برجام تعریف می‌کند.

اسنپ‌ک و فشار حداکثری چالش‌های سیاست خارجی در ۱۴۰۴

کریمی، اسنپ‌ک و مواجهه با فشار حداکثری راده موضوع مهم سیاست خارجی ایران در سال پیش‌رو دانست و گفت: «با ادامه روند کنونی اسنپ‌ک قطعاً اجرایی می‌شود و این به‌شدت به ضرر منافع راهبردی ایران است. آنچه در برجام به دست آمده؛ یعنی رفع شش قطعه‌نامه شورای امنیت ملل متحد که به‌طور عادی باید در مهر ۱۴۰۴ دائمی شود، یک استثنای عیاردار در تاریخ سیاست‌بین‌الملل است. این موضوع در صورت عدم کنشگری فعال ایران و جلوگیری از فعال‌سازی مکانیسم حل و فصل اختلافات، دیگر قابل تکرار نیست و از پی آن قطعنامه‌ها در صورت بازگشت، مجدداً غنی‌سازی، توان موشکی و نیز خرید و فروش سلاح‌های متعارف میان ایران و دیگر کشورها در قالب حقوق بین‌الملل غیرقانونی قلمداد می‌شوند. البته ما منافع و مواضع خود را پیش‌خورا هم برد ولی تا حد امکان دلیلی ندارد که اجازه دهم چنین شرایطی به کشور وارد شود. دیگر اینکه احیای فشار حداکثری که در سندریاستی اخیر به‌امضای دونالد ترامپ رسید هم اکنون با تمام فشارها در بنجره فرصتی رو به بسته شدن قرار دارد. کنشگری فعالانه دستگاه دیپلماسی می‌تواند از هر دو این موارد جلوگیری کند و این البته نیازمند

نگاهی به کلان مسئله‌های سیاست خارجی ایران در ۱۴۰۴

مهره‌های شطرنج ایران در دیپلماسی جهانی

سال جدید، روی میز سیاست خارجی قرار دارد، نسبت ایران با آمریکای ترامپ است، دوگانه مذاکره، عدم مذاکره یا گفت‌وگو برای گفت‌وگو و مذاکره با ایده نیز، همچنان در فضای سیاسی ایران پرچالش خواهد بود. در این قالب مواجهه با کمپین فشار حداکثری و طراحی دقیق برای مقابله با این چالش نیز از جمله مسائل مهم در سال جدید است. در سطح منطقه‌ای نیز به نظر می‌رسد، تحولات سوریه در فضای سیاست خارجی ایران اثرگذار باشد، بازسازی

محور مقاومت نیز یکی دیگر از موضوعات منطقه‌ای در سیاست خارجی سال جدید خواهد بود. در سال ۱۴۰۴ سیاست خارجی ایران با چالش‌های پیچیده‌ای در حوزه‌های مختلف از جمله اقتصادی مواجه خواهد بود که داشتن ایده و برنامه‌ریزی برای عبور و حل این چالش‌ها می‌تواند ایران را از آن‌ها عبور دهد. در این چهارچوب و در نگاه به چالش‌های اقتصادی هم تنظیم رابطه ایران با دو کشور روسیه، چین و تقویت روابط با آن‌ها، نقشی

الله‌کرم مشتاقی: بازسازی محور مقاومت و تقویت ارتباط با دنیای غیرغربی، اولویت سیاست خارجی ۱۴۰۴ ایران

ایران ۵، طراحی استراتژی‌های جدید به منظور افزایش عمق استراتژیک ایران. »

■ **به بازطراحی راهبردها و کنش‌ها نیاز داریم**
دیپلمات‌سابق‌ایران‌در لبنان، اولویت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی رانیز ذیل سه‌محور تقسیم‌بندی کردوگفت: «اولویت‌های منطقه‌ای‌رامی‌توان‌ذیل سه‌مسئله‌قرار داد:۱- بازسازی شبکه‌های آسیب‌پذیردر محور مقاومت، ۲- مدیریت ارتباط با همسایگان اعم از کنترل تنش و تعمیق روابط و هماهنگی‌های سیاسی، ۳- تلاش برای ایجاد ائتلاف‌های جدیدو مقابله با ائتلاف‌های ضد ایرانی. در حوزه بین‌المللی نیز، سه‌محور در اولویت قرار دارند:۱- تقویت ارتباط با دنیای غیر غربی، ۲- مدیریت منازعات، ۳- زووم طراحی استراتژی‌های جدیدبه منظور استفاده از تحولات جدید بین‌المللی و جلوگیری از غافلگیر شدن و همچنین برخورداری از بلن‌های متعدد در شرایط گوناگون. در مجموع به نظر می‌رسد با توجه به تغییر و تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی و ماهیت منازعات جدید در منطقه و بین‌الملل، نیازمند بازطراحی در راهبردها و راهکنش‌ها هستیم. برخی از طراحی‌ها معطوف به باز زمانی بلندمدت است و از اکنون باید برای حداقل پنج سال آینده برنامه‌ریزی کرد، برخی از طرح‌ها نیز آنی اند یعنی مختص تحولات جدیدهستند.بهر تقدیر پایه‌کارگیری سیاست خارجی خلاقانه، عزت‌مندانه، هوشمندانه و شجاعانه می‌توانیم نه‌تنها از فرصت‌ها به نحو احسن استفاده کنیم بلکه تهدید را نیز به فرصت تبدیل سازیم. به‌عنوان مثال اگر چه قدرت‌گیری ترامپ به‌عنوان تهدید تلقی می‌شود اما می‌توان از این مسئله‌در موضوعات متعدد منطقه‌ای و بین‌المللی با استفاده از ظرایف دیپلماتیک و روحیه اقلیتی بیشترین بهره‌وارد.»

الله‌کرم مشتاقی، دیپلمات سابق ایران در لبنان طراحی استراتژی‌های جدید برای مواجهه با چالش‌های تازه‌را یکی از اولویت‌های اصلی سیاست خارجی در سال پیش‌رو دانست، او به این موضوع اشاره کرد که با توجه به تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی نیازمند بازطراحی راهبردها و کنش‌ها هستیم.

۵کلان موضوع در سیاست خارجه منطقه‌ای و بین‌المللی

مشتاقی ۵ کلان موضوع در سیاست خارجی منطقه‌ای و بین‌المللی را در سال پیش‌رو مطرح کرد و گفت: «مسائل پیش روی جمهوری اسلامی در حوزه سیاست خارجی را ابتدا باید در دو دسته کلان «سیاست خارجی منطقه‌ای» و «سیاست خارجی بین‌المللی» قرار داد. در حوزه سیاست خارجی منطقه‌ای با پنج کلان موضوع مواجهیم:
۱. نحوه تعامل و مدیریت روابط دو جانبه با همسایگان
۱۵گانه
۲. ترتیبات امنیتی در دو ریز منطقه شامات و خلیج فارس
۳. تنوع همکاری و مدیریت ارتباطات با اعضاای محور مقاومت (مقاومت یمنی، فلسطینی، عراقی، لبنانی و سوری)
۴. نحوه مواجهه با رژیم صهیونیستی و آمریکا در منطقه
۵. مدیریت ارتباطات دنیای عربی و اسلامی.
در سیاست خارجی بین‌المللی نیز موضوعات را باید ذیل پنج کلان موضوع مورد بررسی قرار داد:
۱. مسئله هسته‌ای
۲. ترتیبات ارتباطی با اروپا یا
۳. ترتیبات مصحیح‌صادقانه تعامل با قدرت‌های غیر غربی اعم از چین، هند، روسیه، برزیل، آفریقای جنوبی و سازمان‌های شانگهای و بریکس
۴. نوع مواجهه با ایالات متحده آمریکا و مقابله با سیاست‌های کاخ سفید علیه

حمیدرضا غلامزاده: حرکت به سمت همکاری‌های غیردوجانبه؛ راه عبور از بحران‌ها در ۱۴۰۴

و با تحولات پیش‌آمده همراه نیستند. بنابراین، یکی از موضوعات کلیدی برای ایران باید برقراری و تقویت روابط با جهان عرب باشد. ایران این توان را دارد و باید بتواند این پیام‌را به کشورهای عربی برساند که نه‌تنها از سوی ایران خطری متوجه آن‌ها نیست، بلکه ایران این اختیار است امنیت آن‌ها را در برابر تهدیدهای خارجی تضمین کند. بهترین نمونه‌ای که می‌توان از آن بهره گرفت، وضعیت سوریه است. تا زمانی که ایران از سوریه حمایت کرد و سوریه این حمایت را پذیرفت، پابرجا ماند اما به‌محض کنار گذاشتن این حمایت، دولت سوریه سقوط کرد. ایران باید از جایگاه اقتدار این پیام‌را به کشورهای عربی، به‌ویژه کشورهای حاشیه خلیج فارس و عراق، منتقل کند که تأمین امنیت آن‌ها در برابر دشمنان خارجی، در توان ایران است. این پیام نباید از موضع نیاز یا همکاری برابر مطرح شود، بلکه ایران باید خود را به‌عنوان قدرت منطقه‌ای معرفی کند که ضامن امنیت این کشورها است و امنیت و ثبات را با همکاری کشورها برقرار می‌کند. در مقطعی، برخی کشورهای عربی در قالب صلح ابراهیم به سمت رژیم صهیونیستی گرایش پیدا کردند، زیرا از قدرت ایران بیم داشتند. اما اکنون ایران باید این اطمینان را به آن‌ها بدهد که نه‌تنها تهدیدی از سوی ایران متوجه آن‌ها نیست، بلکه ایران حاضر است امنیت آن‌ها را تضمین کند، مشروط بر اینکه این کشورها به‌عنوان بازیگران فعال منطقه‌ای عمل کنند و وابستگی خود را به قدرت‌های خارج از منطقه کاهش دهند.»

خروج از انفعال در مواجهه با آمریکا اولویت اصلی سیاست خارجی ۱۴۰۴

اولویت اصلی ایران در مواجهه با آمریکا باید خروج از وضعیت انفعال باشد. غلامزاده در این مورد توضیح داد: «موضوع دوم، آمریکا و طبیعتاً فشار حداکثری آن است. متأسفانه ایران به دلیل انفعال در حوزه دیپلماسی، اکنون به یکی از اولویت‌های سساده در دسترس در برنامه کاری دولت آمریکا تبدیل شده است و چون بازی نمی‌کند و اقدامی انجام نمی‌دهد، این انفعال باعث شده ایران مانند دوتی دست به‌دست شود و هرکسی از آن برای مشغول کردن دولت آمریکا متأسفانه کند. در برخی موارد، ایران به‌عنوان بخشی از یک وجه‌المصلحه مورد استفاده قرار می‌گیرد و در برخی موارد به‌عنوان

بزرگ همسو در بریکس و سازمان شانگ‌های احتمالاً پررنگ‌تر از گذشته در دستور کار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سال آینده قرار خواهد گرفت. همان‌طور که مشخص است، ما سالی پرکار را پیش‌رو داریم. به همه این موارد باید پرونده‌های باقی‌مانده از گذشته و سیاست‌های دولت جدید ایالات متحده رانیز اضافه کرد که بدون شک بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تأثیر خواهد گذاشت.»

دیپلماسی اقتصادی و مقابله با تحریم‌ها دو محور مهم سیاست خارجی در ۱۴۰۴

کوهکن پرونده هسته‌ای ایران و فعال‌سازی مکانیسم ماشه راهم‌ترین چالش ایران در ۱۴۰۴ دانست و گفت: «پرونده هسته‌ای یکی از چالش‌های اصلی خواهد بود، به‌ویژه به دلیل دلایل ۱۰ ساله پس از اجرای برجام و موضوع لغو تحریم‌های شورای امنیت. این مسئله یک محدودیت زمانی ایجاد کرده و باعث می‌شود این پرونده بسیار پررنگ باشد. علاوه بر این، دیپلماسی

حمیدرضا غلامزاده، کارشناس روابط بین‌الملل، مواجهه ایران با آمریکارایکی از اولویت‌های اساسی سیاست خارجی ایران دانست و به این موضوع اشاره کرد که دستگاه سیاست خارجی باید از انفعال در برخورد با آمریکا خارج شود و از آن طرف نیز باید مسیرهای جایگزین را برای دورزدن تحریم‌ها مدنظر قرار دهد.

۳کلان مسئله سیاست خارجی در ۱۴۰۴

غلامزاده، مسائل منطقه، آمریکا و راه‌های جایگزین را سه موضوع مهم پیش‌روی سیاست خارجی ایران دانست و گفت: «سیاست خارجی ایران، چند پرونده به‌یوم پیوسته دارد و شاید نتوان میان آن‌ها حتی از لحاظ اولویت‌بندی، تکنیک قائل شد:
۱. موضوع منطقه
۲. موضوع آمریکا
۳. موضوع راه‌های جایگزین آمریکا که عمدتاً شامل همسایگان و مسیرهای جایگزین می‌شود. این‌ها مهم‌ترین مسائل پیش‌روی ایران هستند.»

تقویت قدرت منطقه‌ای ایران از مسیر گسترش روابط با جهان عرب

در حوزه منطقه‌ای بازرگرداندن موقعیت از دست رفته ایران در منطقه به خصوص در سوریه اولویت اصلی سیاست خارجی است. موضوعی که غلامزاده در اشاره به آن توضیح داد: «در منطقه، تحولاتی مانند جنگ، شهادت سید حسن نصرالله و مسایر فر ماندها ن و نهایتاً سقوط سوریه، تأثیرات قابل توجهی بر فضای جبهه مقاومت گذاشته است. این وضعیت به معنای شکست جبهه مقاومت نیست، اما ضررهایی به آن وارد کرده که باید ترمیم شود. ایران باید بتواند ابتکار عمل را مجدداً به دست بگیرد؛ چراکه در حال حاضر، این ابتکار عمدتاً در دست ترکیه و رژیم صهیونیستی است که فعال می‌شاه هستند. ایران که از بازیگران اصلی منطقه بوده، این موقعیت را از دست داده و باید تلاش کند تا دوباره جایگاه خود را به‌عنوان تعیین‌کننده وضعیت منطقه باز یابد و دست برتر را در منطقه داشته باشد. این امر برای تأمین امنیت خود و بازگرداندن بازآرندنگی مخلوش شده‌اش کاملاً ضروری است. در این مسیر فرصت‌هایی برای همکاری با دیگر بازیگران منطقه، به‌ویژه کشورهای عربی وجود دارد. برخی از این کشورها نیز نفوذ و ابتکار عمل خود را از دست داده‌اند

علیرضا کوهکن: پرونده هسته‌ای؛ اصلی‌ترین چالش سیاست خارجی در ۱۴۰۴

علیرضا کوهکن، مسئله پرونده هسته‌ای و فعال‌سازی مکانیسم ماشه را اصلی‌ترین اولویت سیاست خارجی ایران در سال پیش‌رو دانست و استفاده از دیپلماسی اقتصادی و مقابله با تحریم‌های آمریکا رانیز دوراهبرد مهم ایران برای مواجهه با سیاست خارجی ایران دانست.

چهار پروندهٔ مفتوح در سیاست خارجی ایران

در سال ۱۴۰۴ با مجموعه‌ای از پرونده‌های مهم در سیاست خارجی مواجهیم. علیرضا کوهکن در توضیح این مسائل گفت: «به نظر می‌رسد سال پیش‌روی سیاست خارجی جمهوری اسلامی، سالی پر از مسائل مختلف باشد. دستگاه‌هایی که در حوزه سیاست خارجی فعالیت می‌کنند، سالی به‌شدت پرکار و شاید سخت‌رادر پیش‌خواهند داشت. ما چند پرونده مهم داریم که در سال آینده، اقدامات زیادی پیرامون آن‌ها صورت خواهد گرفت. یکی از این پرونده‌ها، پرونده هسته‌ای است. ذیل این پرونده، مذاکراتی که با اروپا، چین و روسیه انجام خواهد شد

یک طعمه، در حال حاضر ایران در صدر فهرست برنامه‌های سیاست خارجی آمریکا قرار گرفته است. ایران باید تلاش کند خود را از برنامه کاری سیاست خارجی آمریکا خارج کند. این کار چندان دشوار نیست؛ چراکه در بلندمدت، ایران برای آمریکا یک مسئله اولویت‌دار محسوب نمی‌شود. موضوعاتی مانند چین، روسیه و سایر مسائل جهانی برای آمریکا از اهمیت بیشتری برخوردارند. بنابراین، ایران باید از اقداماتی که باعث باقی ماندن آن در اولویت‌های سیاست خارجی آمریکا می‌شود، اجتناب کند. برخلاف تصور رایج، مذاکره کردن در شرایط فعلی، برخلاف این راهبرد است. مطرح کردن بحث مذاکره، ایران را به یکی از اولویت‌های سیاست خارجی آمریکا تبدیل می‌کند. به‌ویژه آمریکا تحت‌رهبری ترامپ، حاضر به اعطای هیچ امتیازی نیست و تنها به دنبال تحمیل مواضع خود است. اگر ایران اصرار بر مذاکره داشته باشد، همان اشتباه‌های گذشته تکرار خواهد شد. ما همچنان می‌شنویم که حتی پس از صحبت‌های رهبری، برخی همچنان بر موضوع مذاکره تأکید می‌کنند و سعی دارند آن را توجیه کنند. اصرار بر مذاکره، ایران را به یکی از اولویت‌های سیاست خارجی آمریکا تبدیل می‌کند و این امر نه‌تنها کمکی به ما نخواهد کرد، بلکه آسیب‌های بیشتری نیز به همراه خواهد داشت. اما اگر تلاش کنیم خود را از دستور کار آمریکا خارج کرده و در این موضوع کم‌رنگ شویم، سطح تنش میان ما و آمریکا کاهش خواهد یافت. پس از این، در ادامه همان موضوع نخست، زمینه‌همکاری‌های چندجانبه منطقه‌ای فراهم خواهد شد. در برخی حوزه‌ها ما می‌توانیم از طریق بازیگران منطقه‌ای که می‌توانند شسکرای ما باشند، رویکردهای خود را با موضوعات مرتبط با آمریکا پیوند بزنیم. این موضوع پیش‌تر نیز اتفاق افتاده است؛ مانند افغانستان و عراق که موضوعات مورد اشتراک داشتیم و همکاری‌هایی میان ما شکل گرفت. بدون آنکه مستقیماً درگیر یک موضوع دو جانبه شویم. در چنین شرایطی می‌توانیم به سمت همکاری‌های چندجانبه و غیردوجانبه حرکت کنیم تا زمینه تعامل و کاهش تنش فراهم شود. همین کاهش تنش، میزان اثرگذاری فشار حداکثری را کاهش داده و فرصت‌های دیپلماتیک بیشتری برای ایران ایجاد خواهد کرد. در نتیجه، ایران می‌تواند از فشارها عبور کرده، مسیرهای جایگزین را طراحی کند و خشتی‌سازی تحریم‌ها را پیش ببرد.»

استفاده از مسیرهای جایگزین برای دورزدن تحریم‌ها

غلامزاده به لزوم استفاده از مسیرهای جایگزین در سیاست خارجی ایران اشاره کرد و گفت: «در تقابل و تعامل با آمریکا، ایران باید همچنان بر خشتی‌سازی تحریم‌ها تمرکز کند. خشتی‌سازی به‌معنای دورزدن تحریم‌ها نیست، بلکه یک مرحله فراتر از آن است. ما باید تا حد امکان خود را از نیاز به رفع تحریم‌هایی نیاز کنیم. این البته به‌معنای کنار گذاشتن تلاش برای رفع تحریم‌ها یا آزادسازی پول‌های بلوکه‌شده نیست؛ بلکه در کنار این اقدامات، باید مسیرهای جایگزینی نیز طراحی شود تا اولاً معطل رفع تحریم‌ها ننماییم و دوم اینکه در صورت عدم رفع تحریم‌ها، مسیری باز کرده باشیم که همچنان امکان حرکت روبه جلو داشته باشیم. مسیرهای جایگزین شامل:
۱. تکمیل و ارتقای ظرفیت‌های داخلی
۲. تقویت روابط اقتصادی با کشورهای همسایه و سازمان‌های بین‌المللی مانند بریکس و شانگهای
۳. همکاری اقتصادی و تجاری گسترده‌تر با کشورهای همسایه.

ایران یکی از کشورهای است که بیشترین تعداد همسایه را دارد و تعامل تجاری با این کشورها نه‌تنها سخت نیست، بلکه بسیار آسان است. بااین حال، ما تاکنون نتوانسته‌ایم از این ظرفیت‌ها به‌رستنی استفاده کنیم. این تعاملات باید فعال شده و به‌عنوان یکی از مسیرهای جایگزین، در اولویت قرار بگیرد. در اولویت بعدی مسیرهای جایگزین، پدیده‌هایی مانند جنوب جهانی و قاره آفریقا قرار دارند. این مناطق فرصت‌های اقتصادی گسترده‌ای برای همکاری دارند که متأسفانه تاکنون مورد توجه جدی ما قرار نگرفته‌اند. با سرمایه‌گذاری اندک، می‌توان در قاره آفریقا به سودهای کلانی دست یافت. کشورهایی مانند برزیل و آفریقای جنوبی که در گروه جنوب جهانی قرار دارند، از اقتصادهای توسعه‌یافته و مناسبی برخوردارند. همکاری‌های اقتصادی دو جانبه با این کشورها می‌تواند فرصت‌های مهمی برای ایران ایجاد کند که در راستای کاهش اثر تحریم‌ها باشد. این موضوع البته در اولویت دوم قرار دارد، اما می‌تواند دستاوردهای اقتصادی ارزشمندی برای ایران به همراه داشته باشد.»

اقتصادی و تلاش برای مقابله با تحریم‌های ظالمانه نیز به نظر می‌رسد دو محور مهم سیاست خارجی در سال آینده باشند که اولویت بیشتری نسبت به سایر موضوعات خواهند داشت.»
کوهکن در پاسخ به چالش احتمالی موجود میان ایران و ترکیه گفت: «به نظر من، چالش جدی در روابط ایران و ترکیه ایجاد نخواهد شد. به هر حال، ما یک تجربه تاریخی در این زمینه داریم. اختلافات منطقه‌ای میان ایران و ترکیه از گذشته وجود داشته و تفاوت شرایط کنونی با گذشته در این است که حاکمان ترکیه تصور می‌کنند که به دلیل تحولات سوریه، قدرت و توان مانورشان در منطقه افزایش یافته است. البته، آن‌ها در سال ۲۰۱۱ نیز به دلیل تحولات مصر و سایر کشور‌های عربی چنین تصوری داشتند، اما تجربه تاریخی نشان داده است که روابط این دو همسایه برای هر دو طرف از اهمیت بالایی برخوردار است. بنابراین، به نظر می‌رسد چالش جدی‌ای در روابط ایجاد نخواهد شد و رقابت منطقه‌ای که از گذشته وجود داشته، همچنان ادامه خواهد داشت.»